

ตอนที่ 2
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะบุคคล

ตอนที่ 2

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะบุคคล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะบุคคล บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 มาตรา 2 ให้ใช้ประมวลกฎหมายนี้ ตั้งแต่วันที่ 1 เดือนมกราคม พระพุทธศักราช 2468 ตามพระราชกฤษฎีกาให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ 2 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ ซึ่งประกาศ ณ วันที่ 11 พฤศจิกายน พระพุทธศักราช 2468 ซึ่งต่อมาได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535 ที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยมีผลใช้บังคับนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อครบ 60 วัน คือนับจากวันที่ 8 เมษายน 2535 จึงเริ่มใช้ในวันที่ 7 มิถุนายน 2535

ข้อความทั่วไป

สังคมมนุษย์ตรากฎหมายขึ้นก็โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งที่จะให้ความคุ้มครองบุคคล ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายและผู้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายก็คือบุคคลเท่านั้น สิ่งอื่นใดที่ไม่มีฐานะเป็นบุคคลย่อมไม่อาจมีสิทธิและหน้าที่ได้ตามกฎหมาย แม้ว่าจะมีบทบัญญัติของกฎหมายบางมาตรา ห้ามมิให้บุคคลใดรังแกหรือกระทำการทารุณต่อสัตว์ก็ตาม (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 381) แต่ก็มีใช้ว่ากฎหมายนั้นมุ่งจะรับรองสิทธิของสัตว์ หากแต่มุ่งคุ้มครองศีลธรรมจรรยาอันดีงามของมวลมนุษย์ อันเป็นการปกป้องประโยชน์ของบุคคลในท้ายที่สุดนั่นเอง โดยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าบุคคลคือสิ่งซึ่งสามารถมีสิทธิและหน้าที่ได้ตามกฎหมาย

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะบุคคลนี้ จะได้แบ่งการพิจารณาเป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ

ส่วนที่ 1 ว่าด้วยบุคคลธรรมดา (Natural Persons)

ส่วนที่ 2 ว่าด้วยนิติบุคคล (Juristic Persons)

ส่วนที่ 1 เรื่องบุคคลธรรมดาเป็นบทบัญญัติถึงเรื่องบุคคลธรรมดาตามที่เข้าใจในรายละเอียดคือ เรื่องสภาพบุคคล บัญญัติถึงการเริ่มต้นและสิ้นสุดของสภาพบุคคลจะถือว่า จะเริ่มต้นเป็นบุคคลและสิ้นสุดความเป็นบุคคลเมื่อใด ตลอดถึงกำหนดว่าจะเริ่มมีสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมายแต่เมื่อใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องการสิ้นสภาพบุคคลนั้น ยังมีเหตุอีกประการหนึ่งอันมิใช่การตาย แต่เป็นเรื่องการสาบสูญของบุคคลโดยที่บุคคล นั้นไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ ไม่มีใครรู้ว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร อันทำให้เกิดการ ขัดข้องเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของผู้นั้น ดังนั้น บทบัญญัติในส่วนนี้จึงมีไว้สำหรับแก้ เหตุขัดข้องดังกล่าว

สิ่งที่มีไว้กำหนดฐานะบุคคล หรือเรียกว่า สิ่งที่ได้แก่สภาพบุคคล ได้แก่เรื่อง สัญชาติตามพระราชบัญญัติสัญชาติ ในทางกฎหมายระหว่างประเทศจำเป็นที่จะต้องมีการ กำหนดลงไปว่าบุคคลนั้น เป็นคนสังกัดหรือในบังคับของประเทศใด เป็นต้น และชื่อของ บุคคลเพื่อเป็นเครื่องชี้หรือจำแนกตัวบุคคล และการกำหนดสถานะของบุคคลเพื่อให้รู้ว่า บุคคลนี้มีสถานะอย่างไร จะได้รู้ความสามารถของบุคคลนั้น นอกจากนี้ได้แก่เรื่องภูมิลำเนา ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อันเป็นแหล่งสำคัญของบุคคล ทั้งนี้เพราะเป็นการจำเป็นในการบังคับใช้ กฎหมายบางอย่างซึ่งต้องอาศัยภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่ของบุคคลเป็นเครื่องกำหนดอำนาจ ศาล เช่น เขตอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เป็นต้น

เรื่องความสามารถของบุคคล เป็นบทบัญญัติในเรื่องการใช้สิทธิของบุคคลว่าจะใช้ ได้โดยมีข้อจำกัดอย่างไรบ้าง เจตนารมณ์ของกฎหมายในส่วนนี้ก็เพื่อคุ้มครองบุคคลบาง ประเภทที่อาจใช้สิทธิไปในทางที่เสียหายแก่ตนเองได้ เช่น ผู้ที่อายุยังน้อย ผู้ที่มีความ บกพร่องทางสภาพร่างกายหรือในทางสติปัญญา เป็นต้น

ส่วนที่ 2 เรื่องนิติบุคคลนั้น เกิดขึ้นจากมูลเหตุที่ว่า การกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้ บุคคลนั้น ถ้าจะให้มิได้แต่เฉพาะบุคคลธรรมดาแต่เพียงอย่างเดียวแล้ว ในสภาพความเป็น จริงของสังคมอาจเกิดข้อขัดข้องได้ เพราะคนเรานั้นไซ้จะอยู่โดยลำพังคนเดียวตลอดไปก็ หาไม่ หากแต่บุคคลธรรมดาอาจรวมกลุ่มกันประกอบธุรกิจการค้าหรือดำเนินกิจการกุศล

สาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น การเข้าหุ้นกันประกอบธุรกิจเป็นห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทต่าง ๆ หรือตั้งกองทรัสต์สินเพื่อการกุศลสาธารณะ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มิใช่เป็นเรื่องกิจการของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่เป็นเรื่องของกลุ่มบุคคลเป็นส่วนรวม การที่จะให้แต่ละบุคคลต่างมีสิทธิและใช้สิทธิแยกกันย่อมเป็นความยุ่งยากและไม่อาจเป็นไปได้ กฎหมายจึงต้องกำหนดให้กลุ่มบุคคลและกองทรัสต์สินต่าง ๆ ดังกล่าวมีฐานะเป็นบุคคลเหมือนอย่างบุคคลธรรมดา และมีข้อกำหนดในการก่อตั้งไว้โดยกฎหมาย และเรียกสิ่งนั้นว่า “นิติบุคคล”

ส่วนที่ 1

บุคคลธรรมดา (Natural Persons)

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่มีต่อกันและกันตามบทบัญญัติของกฎหมายและตามข้อตกลงระหว่างกันเอง เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่นการเกิด การตาย การซื้อขาย เป็นต้น ล้วนแต่เป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับบุคคล ฉะนั้น เรื่องของบุคคลจึงเป็นเรื่องสำคัญในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ในทางกฎหมาย ผู้ที่สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ มีแต่บุคคลเท่านั้น จึงเป็นปัญหาว่าจะให้ถือว่าเป็นบุคคลตั้งแต่เมื่อใด และจะถือว่ามิสิทธิต่าง ๆ ได้แต่เมื่อใดอีกทั้งบุคคลจะมีความสามารถใช้สิทธิของตนได้ตั้งแต่เมื่อใด โดยวิธีใด เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้จะเป็นเรื่องยุ่งยากไม่น้อยทีเดียว เช่นทารกที่ยังอยู่ในครรภ์มารดา ถือว่าเป็นบุคคลหรือยัง ทารกในครรภ์มารดามีสิทธิเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้หรือไม่ บุคคลจะใช้สิทธิต่าง ๆ ของตน เช่น สิทธิในการจำหน่ายจ่ายโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของตนได้อย่างกว้างขวางหรือควรจะมีข้อจำกัดอย่างไร เหล่านี้เป็นต้น ล้วนเป็นปัญหาที่ต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้สำหรับแก้ไขและคุ้มครองบุคคล มิฉะนั้นจะเกิดการเอารัดเอาเปรียบกันในสังคมจนไม่มีที่สิ้นสุด

บุคคลธรรมดา จะศึกษาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 ลักษณะ 2 ตั้งแต่มาตรา 15 ถึงมาตรา 64 ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 บท คือ

- บทที่ 1 สภาพบุคคล
- บทที่ 2 สิ่งซึ่งได้แก่สภาพบุคคล
- บทที่ 3 ความสามารถของบุคคล

บทที่ 1

สภาพบุคคล

การที่บุคคลธรรมดาจะสามารถมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายก็ต่อเมื่อมีสภาพบุคคลแล้วดังนั้นในบทนี้จะได้ทำการศึกษาถึงสภาพบุคคล เกี่ยวกับการเริ่มสภาพบุคคล และการสิ้นสภาพบุคคล ดังนี้

การเริ่มสภาพบุคคล ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 15 วรรคแรก บัญญัติว่า “สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก.....” จากมาตรานี้จะเห็นได้ว่าการเริ่มสภาพบุคคลต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ

1. การคลอด และ
2. การอยู่รอดเป็นทารก

1. การคลอด การคลอดในทางกฎหมายถือว่าเด็กออกมาหมดตัวจากช่องคลอด หรือช่องท้องไม่ต้องสนใจว่ารกออกหรือยัง เพราะเด็กทารกไม่ตครกก็ยังมีชีวิตอยู่ได้ แต่ถ้าในทางการแพทย์การคลอดนั้น ต้องมีการตครกให้เรียบร้อยก่อนและต้องรอให้มดลูกหดตัวอีกประมาณ 15 นาที ถึง 2 ชั่วโมงหลังเด็กคลอด แต่ทางกฎหมายให้ถือว่าเด็กออกมาหมดตัวก็เพียงพอแล้วสำหรับคำว่า คลอด

2. การอยู่รอดเป็นทารก การอยู่รอดเป็นทารกคือการมีชีวิตนั่นเอง ซึ่งการบอกได้ว่าชีวิตรอดอยู่หรือไม่ เป็นเรื่องทางการแพทย์ ซึ่งเมื่อมีการหายใจ การเต้นของกล้ามเนื้อ การเต้นของหัวใจ ก็ถือว่าเริ่มสภาพบุคคลแล้ว ตามกฎหมายไม่ต้องพิจารณาลงไปว่าคลอดออกมาแล้วมีการหายใจนานเป็นนาที, ชั่วโมงหรือระยะเวลาเท่าใด หรือทุพพลภาพแล้วจะไม่ถือว่าเริ่มสภาพบุคคล ดังนั้น ไม่ว่าทารกนั้นจะอ่อนแอหรือพิการเมื่อคลอดแล้ว อยู่รอดเป็นทารก ก็ถือว่าเริ่มสภาพบุคคลแล้ว และไม่ว่าทารกคนนี้จะอยู่นานหรือไม่ก็ถือว่าเริ่มสภาพบุคคลแล้ว และในระหว่างที่เริ่มสภาพบุคคลแล้วสิทธิใดที่ทารกจะได้รับ ทารกผู้นั้นจะได้รับทันทีการที่จะพิจารณาว่าเริ่มสภาพบุคคลแล้วมีผลทางกฎหมาย 2 ทางด้วยกันคือ

1. ทางกฎหมายอาญา ตัวอย่างมารดาไม่ต้องการมีลูกเพราะไม่มีสามีที่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อบังเอิญเกิดมีลูกขึ้นมา เมื่อมารดาผู้นี้ไม่ต้องการให้ลูกมีชีวิตอยู่ จึงฆ่าลูกตายโดยเจตนาเมื่อแพทย์พิสูจน์แล้วได้ความว่า เด็กคนนี้ตายหลังคลอดและเริ่มสภาพบุคคลแล้ว มารดาผู้นี้จะมีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 288 ต้องรับโทษตามกฎหมาย แต่ถ้ามารดาเจตนาทำให้ทารกตายก่อนคลอดหรือขณะคลอด มารดาผู้นี้ยังไม่มีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา เพราะทารกยังไม่มีสภาพบุคคล แต่จะมีความผิดฐานทำแท้งตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 301 ถึงมาตรา 305 ซึ่งมีโทษน้อยกว่าความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา

2. ทางกฎหมายแพ่ง ตัวอย่าง สามีภรรยาคู่หนึ่ง คือนาย ก.และนาง ข. จดทะเบียนสมรสถูกต้องตามกฎหมาย หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า นาย ก. และนาง ข. เป็นสามีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย และนาย ก. มีพี่ชายร่วมบิดามารดาชื่อ นาย ค. ญาติอื่นไม่มีทั้งสิ้น นาง ข. ได้คลอดบุตรออกมาเป็นหญิงทางโรงพยาบาลได้โทรศัพท์ไปแจ้ง นาย ก. ว่าทั้งมารดาและเด็กปลอดภัย นาย ก. ขับรถมาดูลูกเกิดอุบัติเหตุตายกลางทาง นาย ก. มีมรดก 20 ล้าน จงแบ่งมรดกของนาย ก. ก่อนอื่นคงต้องศึกษาเรื่องมรดกเมื่อมีการตายขึ้น ถ้าผู้ตายทำพินัยกรรมไว้ มรดกของเขาก็จะตกแก่ทายาทผู้รับพินัยกรรม แต่ถ้าผู้ตายไม่ทำพินัยกรรมไว้มรดกของเขาคงตกแก่ทายาทโดยธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1603 และถ้าเขาตายโดยทำพินัยกรรม แต่มีทรัพย์สินเหลือนอกพินัยกรรมมรดกของบุคคลนั้นก็ตกแก่ทายาทผู้รับพินัยกรรม และที่เหลือก็จะตกแก่ทายาทโดยชอบธรรมด้วย ทายาทโดยธรรมมี 6 ลำดับด้วยกัน ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1629 ว่า “ทายาทโดยธรรมมีหกลำดับเท่านั้น และภายใต้บังคับแห่งมาตรา 1630 วรรค 2 แต่ละลำดับมสทชได้รับมรดกก่อนหลังดังต่อไปนี้ คือ

1. ผู้สืบสันดาน
2. บิดามารดา
3. พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน
4. พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน

5. ปู่ย่า ตายาย

6. ลุง ป้า น้า อา

คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นก็เป็นทายาทโดยธรรม ภายใต้บังคับของบัญญัติพิเศษแห่งมาตรา 1635”

นอกจากนี้กฎหมายยังได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1630 วรรคแรกว่า “ตราบใดที่มีทายาทซึ่งยังมีชีวิตอยู่ หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ยังไม่ขาดสายแล้วแต่กรณี ในลำดับหนึ่ง ๆ ที่ระบุไว้ในมาตรา 1629 ทายาทผู้ที่อยู่ในลำดับถัดลงไปไม่มีสิทธิในทรัพย์มรดกของผู้ตายเลย” และมาตรา 1630 วรรคที่สอง บัญญัติว่า “แต่ความในวรรคก่อนนี้มีให้บังคับในกรณีเฉพาะที่มีผู้สืบสันดานคนใดยังมีชีวิตหรือมีผู้รับมรดกแทนที่กันแล้วแต่กรณี และมีบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ ในกรณีเช่นนั้นให้บิดามารดา ได้ส่วนแบ่งเสมือนหนึ่งทายาทชั้นบุตร”

ดังนั้นจึงกล่าวอธิบายให้เข้าใจแบบง่าย ๆ คือ ถ้าผู้ตาย ตายไป มีบุตรและพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน บุตรผู้ตายเป็นทายาทโดยธรรม อยู่ในลำดับแรก พี่น้องร่วมบิดามารดาของผู้ตายเป็นทายาทโดยธรรมลำดับที่สาม คือลำดับถัดลงไปไม่มีสิทธิในทรัพย์มรดกของผู้ตายเลย ถ้านาย ก. มีบุตร และมีน้องชายร่วมบิดามารดาเดียวกันกับ นาย ก. คือ นาย ค. นาย ค. ก็จะไม่ได้รับมรดกของนาย ก. เลยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 ประกอบมาตรา 1630 วรรคแรก แต่ถ้าผู้ตายมีบุตรสองคนและมีบิดามารดา บุตรของผู้ตายเป็นทายาทโดยธรรมอยู่ในลำดับแรกบิดามารดาของผู้ตายเป็นทายาทโดยธรรมลำดับที่สองดังนั้น มรดกของผู้ตายตกแก่บุตรสองคนและบิดามารดาคนละส่วนเท่า ๆ กัน คือ มรดกหารสี่แต่ถ้าบิดาตายแล้ว มรดกของผู้ตายตกแก่บุตรสองคนและมารดา คือ มรดกหารสามตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1629 ประกอบมาตรา 1630 วรรคสองเพราะกฎหมายเราถือว่า บุตรก็มีความสำคัญ บิดาก็สำคัญ และเช่นเดียวกันมารดาก็สำคัญ แต่ถ้าผู้ตายมีคู่สมรส การแบ่งมรดกก็ต้องเป็นไปตามมาตรา 1635 ซึ่งคู่สมรสจะไม่ตัดทายาทที่เป็นญาติ ทายาทโดยธรรมที่เป็นญาติจะตัดกันเอง และเมื่อตัดกันแล้ว จึงจะมา

มีส่วนในการรับมรดกร่วมกับคู่สมรสของผู้ตาย ตามมาตรา 1635 บัญญัติว่า “ลำดับและส่วนแบ่งของคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ในการรับมรดกของผู้ตายให้เป็นไปดังต่อไปนี้

(1) ถ้ามีทายาทตามมาตรา 1629 (1) ซึ่งยังมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่แล้วแต่กรณี คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น มีสิทธิได้ส่วนแบ่งเสมือนหนึ่งว่าตนเป็นทายาทชั้นบุตร

(2) ถ้ามีทายาทตามมาตรา 1629 (3) และทายาทนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่หรือถ้า ไม่มีทายาทตามมาตรา 1629 (1) แต่มีทายาทตามมาตรา 1629 (2) แล้วแต่กรณี คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นมีสิทธิได้รับมรดกกึ่งหนึ่ง

(3)

(4)

จากมาตรา 1635 (1) จะเห็นว่าถ้าผู้ตายมีคู่สมรส และมีผู้สืบสันดาน คู่สมรสมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งเสมือนหนึ่งทายาทชั้นบุตร แต่จากมาตรา 1635 (2) ถ้าผู้ตายมีคู่สมรสและมีพี่น้องร่วมบิดามารดา คู่สมรส มีสิทธิได้รับส่วนแบ่งกึ่งหนึ่ง อีกกึ่งหนึ่งตกแก่พี่น้องคนละส่วนเท่า ๆ กันแต่อย่างไรก็ตามก่อนจะแบ่งมรดกต้องแบ่งแยกเรื่องทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา ก่อน เพราะการตายทำให้การสมรสสิ้นสุดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1501 ดังนั้น ถ้ามีสินสมรสต้องแบ่งครึ่งก่อน สินส่วนตัวของใครก็จะเป็นของคนนั้น เมื่อแบ่งแยกแล้วส่วนของผู้ตายจึงเป็นมรดกของผู้ตาย เช่น ผู้ตายมีสินส่วนตัว 1 ล้าน ผู้ตายมีคู่สมรส มีสินสมรส 2 ล้าน เมื่อมีการตายเกิดขึ้น ต้องแบ่งสินสมรสคนละส่วน คือ คนละ 1 ล้าน มรดกของผู้ตายจึงมี 2 ล้าน ตกแก่ทายาทของผู้ตาย ดังนั้นตามอุทธรณ์ที่ตั้งขึ้นนั้น นาย ก. รถพลิกคว่ำตายมีมรดก 20 ล้าน มรดกของนาย ก. 20 ล้าน ตกแก่บุตรของนาย ก. และภรรยาคนละส่วนเท่า ๆ กัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1635 (1) คือ คนละ 10 ล้าน และการตกทอดแห่งทรัพย์สินมรดกโดยผลของกฎหมาย มรดกของผู้ตายตกแก่ทายาททันที ตามมาตรา 1599 และทายาทผู้ตายก็จะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์รวม และถ้าต่อมาอีก 3 ชั่วโมง บุตรนาย ก. ตาย เงิน 10 ล้านบาทที่บุตรของ นาย ก. ได้รับมรดกมานั้นก็จะตกแก่ทายาททันที ตามข้อเท็จจริงบุตรของนาย ก. มีแต่มารดาและอา จะเห็นได้ว่าบิดามารดาอยู่ในลำดับที่ 2 อาอยู่ในลำดับที่ 6 ดังนั้น เงิน 10 ล้านบาทที่บุตรของ

นาย ก. ได้รับมาจะตกแก่ นาง ข.แต่ผู้เดียว ดังนั้น จะเห็นว่าจากข้อเท็จจริงนี้ เงินทั้ง 20 ล้านตกแก่ นาง ข.แต่ผู้เดียว จะเห็นได้ว่า การที่บุตรของนาย ก. มีชีวิตรอดอยู่ เขาสามารถมีสิทธิและหน้าที่ได้ตามกฎหมายคือ มีสิทธิได้รับมรดกแม้เขาจะเกิดมาเพียงไม่กี่ชั่วโมง และอ่อนแอก็ตามและเมื่อเขาตาย มรดกของเขาก็จะตกแก่ทายาทโดยธรรมของเขา ดังนั้น การเริ่มสภาพบุคคลและการสิ้นสุดสภาพบุคคลจึงมีผลมากในสายตาของกฎหมาย

ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าเมื่อบุคคลเริ่มสภาพบุคคลแล้วสามารถมีสิทธิหน้าที่ได้ตามกฎหมาย แต่มีปัญหาต่อไปว่าถ้ายังไม่เริ่มสภาพบุคคล กฎหมายจะให้ความคุ้มครองหรือไม่อย่างไร ตัวอย่าง สามีมรณายกหนึ่งมีบุตรชาย 2 คน และภรรยาท้องได้ 6 เดือน สามีประสบอุบัติเหตุตาย มรดกจะตกแก่ผู้มีสภาพบุคคลเท่านั้น คือภรรยาเขาและบุตรชายทั้งสอง ส่วนเด็กที่อยู่ในครรภ์มารดา ซึ่งเป็นบุตรของเขานั้นเองไม่ได้เพราะยังไม่เริ่มสภาพบุคคล คงไม่ยุติธรรมเป็นแน่ ดังนั้น กฎหมายจึงบัญญัติคุ้มครองทารกในครรภ์มารดาไว้

ทารกในครรภ์มารดา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 วรรคสอง บัญญัติว่า “ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก” ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 ไม่ได้ให้คำนิยามว่าทารกในครรภ์มารดาหมายถึงใคร ดังนั้น จึงต้องไปพิจารณาจากกฎหมายครอบครัวและกฎหมายมรดก ในเรื่องบุตรชอบด้วยกฎหมายของหญิง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1546 บัญญัติว่า “เด็กเกิดจากหญิงที่มีได้มีการสมรสกับชายให้ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้น” ดังนั้น เด็กจะมีแม่ที่ชอบด้วยกฎหมายเสมอ ในเรื่องบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายตามที่บัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1536 บัญญัติว่า “เด็กเกิดแต่หญิงขณะเป็นภริยาชายหรือภายในสามร้อยสิบวัน นับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลง ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามีหรือเคยเป็นสามี แล้วแต่กรณี

ให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับแก่บุตรที่เกิดจากหญิงก่อนที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลแสดงว่าการสมรสเป็นโมฆะ หรือภายในระยะเวลาสามร้อยสิบวันนับแต่วันนั้น”

ฉะนั้นจากมาตรา 1536 พอกล่าวโดยสังเขปได้ดังนี้ ถ้าเด็กเกิดจากบิดามารดาที่เป็นคู่สมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย (หมายถึงจดทะเบียนสมรสกัน) ให้สันนิษฐานว่าเด็กนั้นเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามี แต่ถ้าเด็กนี้เกิดภายใน 310 วัน นับแต่การสมรสสิ้นสุดเช่นสิ้นสุดเพราะตายหรือสิ้นสุดเพราะการหย่าแล้วมีบุตรเกิดภายใน 310 วัน เช่น ภรรยาท้องได้ 6 เดือน สามีตาย ต่อมาอีก 3 เดือน คือประมาณ 90 วันคลอดบุตรมาเด็กนี้เกิดภายใน 310 วันนับแต่การสมรสสิ้นสุดให้สันนิษฐานว่าเด็กนี้เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เคยเป็นสามี หรือในมาตรา 1536 วรรค 2 ถ้าเด็กเกิดจากหญิงก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลว่าการสมรสเป็นโมฆะ ให้สันนิษฐานว่าเด็กนั้นเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามี เช่น ชายมีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย แล้วต่อมาชายผู้นี้ไปจดทะเบียนสมรสกับผู้หญิงอีกคน ถือว่าเป็นการสมรสซ้อนและการสมรสนี้เป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1452 ที่บัญญัติว่า “ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่ไม่ได้” และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1497 ได้บัญญัติว่า “การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา 1452 บุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนใดคนหนึ่ง จะกล่าวอ้างขึ้น หรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะก็ได้” ดังนั้น การที่ชายผู้นี้จดทะเบียนสมรสซ้อนเป็นโมฆะ แต่ภรรยาที่จดทะเบียนสมรสซ้อนมีบุตรชาย 1 คน เกิดก่อนที่ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ ตามมาตรา 1497 เด็กคนนี้ก็กฎหมายให้สันนิษฐานว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามี แต่ถ้าภรรยาผู้นี้ท้องได้ 7 เดือน ภรรยาคนแรกซึ่งภาษาชาวบ้าน เรียกว่าเมียหลวงได้รู้และได้ฟ้องให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1497 ซึ่งเวลาที่ศาลสั่งภรรยาผู้นี้ท้องได้ 7 เดือน ต่อมาอีก 2 เดือน คือภายใน 60 วัน ภรรยาผู้นี้คลอดบุตรและมีชีวิตรอด จะเห็นได้ว่าหลังจากศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะแล้วมีบุตรที่เกิดจากหญิงภายใน 310 วันนับแต่วันที่ศาลสั่งไปแล้วให้สันนิษฐานว่าเด็กนั้นเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เคยเป็นสามี

นอกจากนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะมรดกได้บัญญัติถึงทารกในครรภ์มารดา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1604 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคล

ธรรมดาจะเป็นทายาทได้ก็ต่อเมื่อมีสภาพบุคคลหรือสามารถมีสิทธิได้ตามมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายนี้ ในเวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ให้ถือว่าเด็กที่เกิดมารอดอยู่ภายใน 310 วัน นับแต่เวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายนั้น เป็นทารกในครรภ์มารดาอยู่ในเวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย”

จากมาตรานี้เห็นได้ว่าบุคคลจะเป็นทายาทได้ต้องมีสภาพบุคคลหรือถ้ายังอยู่ในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิในความเป็นทายาทได้ แต่ต้องเกิดมารอดอยู่ภายใน 310 วัน นับแต่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย

เมื่อพิจารณาทั้งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1536 และ มาตรา 1604 ประกอบกันแล้วจะเห็นได้ว่า ข้อสันนิษฐานของกฎหมายมีว่าทารกในครรภ์มารดา คือทารกที่เกิดภายใน 310 วัน นับแต่วันที่เจ้ามรดกคือบิดาตายหรือเกิดภายใน 310 วัน นับแต่วันที่ขาดจากการสมรส การที่กฎหมายสันนิษฐานไว้ภายใน 310 วัน ก็ราว ๆ 10 เดือนกว่าเล็กน้อยนั้น ได้บัญญัติเอาไว้ในการคลอดของทารกให้ระยะถึงภายใน 310 วัน เพราะทางแพทย์เห็นว่าเมื่อมีการเริ่มปฏิสนธิของรังไข่แล้ว ทารกจะต้องคลอดภายในเวลาอย่างมาก 286 วัน ฉะนั้น ถ้าใครอ้างว่าทารกนั้นไม่ใช่บุตรของเจ้ามรดกหรือไม่ใช่บุตรของเขา (ในกรณีขาดจากการสมรส) ทั้ง ๆ ที่ทารกนั้นเกิดภายใน 310 วัน นับแต่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายหรือนับแต่ขาดจากการสมรส ก็ต้องเป็นฝ่ายนำสืบข้อเท็จจริงต่อไป

เมื่อได้ทราบแล้วว่าทารกในครรภ์มารดา คือใคร เรามาพิจารณากันต่อไปตามมาตรา 15 วรรค 2 ที่ว่า “ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถจะมีสิทธิต่าง ๆ ได้หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก” คำว่าอยู่รอดเป็นทารกตามกฎหมายของไทยเราถือการหายใจเป็นสาระสำคัญ เพราะฉะนั้นเมื่อทารกเกิดมาแล้วหายใจ ก็ถือว่าทารกนั้นเกิดมารอดอยู่จะนานแค่ไหนไม่สำคัญ เมื่อทารกในครรภ์มารดานี้เกิดมารอดอยู่ เขาก็มีสิทธิต่าง ๆ ได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ามาตรา 15 วรรค 2 นี้ กฎหมายบัญญัติเป็นการรับรองสิทธิของทารกซึ่งเพียงปฏิสนธิในครรภ์มารดา ยังมีได้คลอดนั้น ถ้าเพื่อประโยชน์ของทารกแล้ว ทารกนั้นจะได้รับการปฏิบัติหรือถือเสมือนหนึ่งคลอดแล้ว ควรสังเกตว่าตามมาตรา 15

วรรค 2 นี้ไม่ได้เจาะจงลงไปว่าเป็นสิทธิเกี่ยวกับอะไรบ้าง จึงเห็นว่าสิทธิที่ทารกในครรภ์มารดาจะได้รับเมื่อเกิดมารอดอยู่ อาจเป็นสิทธิเกี่ยวกับอะไรก็ได้ ถ้าโดยสภาพอาจตกเป็นประโยชน์แก่ทารกได้ กฎหมายก็ยอมให้เด็กได้รับสิทธินั้น ส่วนที่ว่าสิทธิคืออะไร ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานแล้วในคำพิพากษาฎีกาที่ 124/2487 ว่า “ประโยชน์อันบุคคลมีอยู่ แต่ประโยชน์จะเป็นสิทธิหรือไม่ ก็ต้องแล้วแต่บุคคลมีหน้าที่ต้องเคารพหรือไม่ ถ้าบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพประโยชน์นั้นก็เป็สิทธิ กล่าวคือได้รับการรับรองและคุ้มครองของกฎหมาย” ฉะนั้น ประโยชน์ใดที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองของกฎหมาย ประโยชน์นั้นก็เป็สิทธิทั้งสิ้น เช่นสิทธิในร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในครอบครัว เป็นต้น ซึ่งขอยกอุทธรณ์เป็นตัวอย่างได้ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 นาย ก. มีภรรยา คือนาง ข. มีบุตร 2 คน ขณะที่นาง ข. กำลังตั้งครรภ์บุตรคนที่ 3 ได้ 8 เดือน นาย ก. ถึงแก่ความตาย และนาย ก. ไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้มรดกของนาย ก. ต้องตกทอดไปยังทายาทตามกฎหมายมรดก (มาตรา 1629) ซึ่งถ้าไม่มีบทบัญญัติแห่งมาตรา 15 วรรค 2 และมาตรา 1604 อันว่าถึงเรื่องสิทธิของทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้แล้ว มรดกของนาย ก. ก็จะตกแก่บุตร 2 คน และภรรยาของนาย ก. เท่านั้น ส่วนบุตรคนที่ 3 ที่ยังอยู่ในครรภ์มารดาที่ยังไม่มีสภาพเป็นบุคคล ก็จะไม่ได้เลย ทั้ง ๆ ที่เป็นที่แน่ชัดว่าบุตรคนที่ 3 ซึ่งอยู่ในครรภ์ของนาง ข. จะต้องคลอดภายใน 2 เดือนนี้เป็นอย่างช้า คือก่อน 310 วันนับแต่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายตามมาตรา 1604 เมื่อมีบทบัญญัติแห่งมาตรา 15 วรรค 2 ทารกในครรภ์มารดา (บุตรคนที่ 3) จึงมีส่วนแบ่งได้รับมรดกนั้นด้วยถ้าหากว่าภายหลังต่อมาทารกนั้นเกิดมามีชีวิตรอดอยู่

ตัวอย่างที่ 2 นาย ก. มีพี่ชายคนเดียว บิดามารดาตายไปหมดแล้ว และมีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายคือนาง ข. ซึ่งกำลังตั้งครรภ์ได้ 7 เดือน นาย ก. ถึงแก่ความตาย และนาย ก. ไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ ตามกฎหมายมรดก ถ้านาย ก. ไม่มีบุตร มรดกของนาย ก. ตกทอดแก่ภรรยาและพี่ชาย (มาตรา 1629, 1630 และมาตรา 1635 (2)) แต่ถ้านาย ก. มีบุตร บุตรของนาย ก. ก็จะตัดการรับมรดกของพี่ชายนาย ก. (มาตรา 1629, 1630 และ 1635 (1)) คือพี่ชายนาย ก. จะไม่ได้รับมรดกของนาย ก. เลยตามอุทธรณ์นี้ นาง ข. กำลังตั้งครรภ์ได้ 7

เดือน เป็นที่แน่นอนว่าจะต้องคลอดอย่างช้าภายใน 2 เดือน ซึ่งไม่เกิน 310 วัน ตาม มาตรา 1604 ถ้าบุตรนาง ข. คลอดมาแล้วมีชีวิตอยู่ ผลทางกฎหมาย พี่ชายนาย ก. จะไม่มี สิทธิได้รับส่วนแบ่งในกองมรดกเลย แต่ถ้าบุตรของนาง ข. ตายในครรภ์หรือตายขณะ คลอดก็ถือเสมือนหนึ่งว่านาง ข. ไม่มีบุตร ฉะนั้น พี่ชายนาย ก. จึงเป็นทายาท มีสิทธิได้ รับมรดกของนาย ก. ร่วมกับนาง ข.

และในตัวอย่างเดียวกันนี้ ถ้าบุตรนาง ข. เกิดมาและมีชีวิตรอดอยู่ คือ หายใจแล้ว เพียง 1 ชั่วโมงก็ถึงแก่ความตาย จะเห็นว่าเมื่อทารกในครรภ์มารดาเกิดมารอดอยู่แม้เพียง 1 ชั่วโมง ทารกนี้ก็มีสิทธิได้รับมรดกของนาย ก. ตามมาตรา 15 วรรค 2 และมาตรา 1604 แล้ว และต่อมาหลังจากอยู่รอดเพียง 1 ชั่วโมง ทารกก็ถึงแก่ความตาย มรดกของเด็กนี้ก็จะ ตกแก่ทายาทของเด็ก ตามมาตรา 1629(2) ทายาทของเด็กในอุทหาหรณนี้คือมารดาของเด็ก นั้นเอง

จากตัวอย่างทั้งสองนี้ ทารกในครรภ์มารดาเป็นบุตรของบิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ถ้าเป็นบุตรนอกกฎหมาย คือเกิดจากบิดาและมารดาไม่ได้สมรสกันถูกต้องตามกฎหมาย ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 341/2502

ด.ช.อนันต์ จันทวงศ์ โดยนางพุดทอง (มารดา) เป็นผู้ดูแลโดยชอบธรรม (โจทก์)

นายปานแก้ว ทองธรรมชาติ เป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของ น.ส.วิ จันทวงศ์ ผู้เยาว์ (จำเลย)

โจทก์ฟ้องว่า ด.ช. อนันต์ เป็นบุตรของนางพุดทอง ซึ่งเป็นภรรยาที่ไม่ถูกต้อง ตามกฎหมายของนายพิน จันทวงศ์ แต่ ด.ช.อนันต์เป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของนายพิน จันทวงศ์ โดยนายพินได้รับรองแล้วว่าเป็นบุตร โดยพฤติการณ์ที่นายพินปฏิบัติต่อมารดา เด็ก และบุตรในครรภ์รายอื่นของนายพินจึงขอแบ่งมรดกของนายพินจากจำเลยทั้งหมด

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1627 บัญญัติให้ บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้วเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย การรับรองของบิดาตามกฎหมายมิได้บังคับว่าจะรับรองด้วยพิธีการอย่างไร และตาม

มาตรา 1604 ประกอบด้วยมาตรา 15 วรรค 2 ให้สิทธิแก่ทารกที่อยู่ในครรภ์มารดาขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ยังมีสิทธิเป็นทายาทได้ถ้าหากภายหลังได้เกิดและรอดอยู่”

จากคำวินิจฉัยของศาลฎีกาดังกล่าว จึงพอสรุปได้ว่า สิทธิของทารกในครรภ์มารดาที่จะได้รับมรดกของบิดานั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นทารกในครรภ์มารดาซึ่งเป็นภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายของบิดาเสมอไป แม้ว่ามารดาจะเป็นภรรยาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หากมีพฤติการณ์ที่บิดารับรองทารกในครรภ์มารดาว่าเป็นบุตรของตน ทารกที่อยู่ในครรภ์มารดาขณะบิดาตายก็มีสิทธิเป็นทายาทได้ หากว่าภายหลังเกิดมารอดอยู่

ตามอุทธรณ์ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของทารกในครรภ์มารดาอันเกี่ยวกับการรับมรดกทั้งสิ้น มีข้อที่น่าคิดต่อไปว่า ถ้าสิทธิที่จะได้รับนั้นไม่ใช่เรื่องรับมรดก เช่น สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน เกี่ยวกับการละเมิด ทารกในครรภ์มารดาจะมีสิทธิได้หรือไม่ ถ้าหากว่าเกิดมารอดอยู่ จากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” และการเรียกค่าสินไหมทดแทนในเรื่องละเมิดประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 บัญญัติว่า “ในกรณีทำให้เขาถึงตายนั้น ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ค่าปลงศพรวมทั้งค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่น ๆ อีกด้วย

ถ้ามิได้ตายในทันที ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ค่ารักษาพยาบาลรวมทั้งค่าเสียหายที่ต้องขาดประโยชน์ทำมาหาได้เพราะไม่สามารถประกอบแรงงานนั้นด้วย

ถ้าว่าเหตุที่ตายลงนั้นทำให้บุคคลหนึ่งคนใดต้องขาดไร้อุปการะตามกฎหมายไปด้วยไซ้ ท่านว่าบุคคลคนนั้นชอบที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

จากมาตรา 443 วรรค 3 จะเห็นว่า การเรียกค่าสินไหมทดแทนในการที่ทำละเมิดให้ใครตายไปบุคคลที่จะเรียกค่าขาดไร้อุปการะเลี้ยงดูได้ บุคคลที่ตายไปนั้นต้องมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูเขาตามกฎหมายถ้าไม่มีก็เรียกไม่ได้ ซึ่งในกฎหมายครอบครัวประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 บัญญัติว่า “บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์....” หมายความว่า บิดามารดาที่ชอบด้วยกฎหมายจึงมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์

ตัวอย่าง นายคำและนางแดงอยู่กินกันโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส มีบุตรชายหนึ่งคนชื่อ ค.ช.เอก อายุ 5 ขวบ นายคำส่งเสียเลี้ยงดูให้ใช้นามสกุลปฏิบัติอย่างพ่อแม่ต่อลูกโดยเปิดเผย ต่อมานายเขียวได้ขั้บรถโดยประมาทชนนายคำตาย ค.ช.เอกซึ่งไม่ใช่บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดไร้อุปการะเลี้ยงดูจากนายเขียวได้ เพราะนายคำไม่ใช่บิดาที่ชอบด้วยกฎหมายจึงไม่มีสิทธิเรียกได้ เพราะนายคำไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องอุปการะเลี้ยงดู ค.ช.เอก แต่ ค.ช.เอกมีสิทธิได้รับมรดกของนายคำเพราะบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองโดยพฤตินัยถือว่าเป็นผู้สืบสันดาน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา1627

คำพิพากษาฎีกาที่ 792/2515 บุตรที่เกิดจากบิดามารดาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันจะเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของบิดาก็ต่อเมื่อได้ดำเนินการตามมาตรา 1526 (มาตรา 1547 ที่แก้ไขใหม่) แล้ว

ผู้ที่มิได้เป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ตาย ย่อมไม่มีอำนาจฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากผู้ต้องรับผิดชอบละเมิดทำให้ผู้ตายถึงแก่ความตาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 508/2519 บิดามีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูเฉพาะบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้วมีสิทธิเพียงรับมรดกในฐานะเป็นทายาทโดยธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1627 ประกอบมาตรา 1629 จึงไม่มีสิทธิฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในเหตุขาดไร้อุปการะตามกฎหมายจากผู้กระทำละเมิดทำให้บิดาถึงแก่ความตาย

แต่ถ้าข้อเท็จจริงนายคำและนางแดงเป็นสามีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย นางแดงท้องได้ 6 เดือน นายเขียวขั้บรถโดยประมาทชนนายคำตาย ต่อมาอีก 3 เดือน นางแดง

ตลอดบุตรออกมาชื่อ ค.ช.เอก ค.ช.เอกจะฟ้องเรียกค่าขาดไว้รูปการะเลี้ยงดูได้เพราะการที่ นายเขียวทำละเมิดให้บิดาที่ชอบด้วยกฎหมายของ ค.ช.เอกตายทำให้ ค.ช.เอกที่เกิดมารอด อยู่ภายใน 310 วัน นับแต่นายดำบิดาตายขาดไว้รูปการะเลี้ยงดูตามกฎหมายตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 วรรค 3 ประกอบมาตรา 1536 และมาตรา 15 วรรค 2

สรุป สาระสำคัญในเรื่องทารกในครรภ์มารดาที่สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ถ้าหากว่า เกิดมารอดอยู่ ในเมื่อสิทธินั้นเป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองและรับรอง และให้รวม ตลอดถึงสิทธิการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในกรณีละเมิดที่ทำต่อกรณีนั้นหรือทำให้ ทารกต้องขาดไว้รูปการะตามกฎหมายด้วย

วันเกิด

ได้ทราบมาแล้วว่าสภาพบุคคลเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก ฉะนั้นวันใดก็ตามที่ทารกนั้นคลอดหรือเกิดก็จะเป็นวันเริ่มสภาพบุคคลของเขา แต่บางทีอาจมีปัญหาเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ไมทราบวันเกิดของบุคคล โดยปกติการที่ไม่รู้ว่าคนเราเกิดวันอะไร เดือนอะไร ปีอะไร ไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ เพราะเมื่อมีคนเกิดในบ้านกฎหมายกำหนดให้เจ้าบ้านต้องแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่เกิดภายในสิบห้าวันนับแต่วันเกิด หรือคนเกิดนอกบ้านให้มารดาแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งท้องที่ที่เกิด หรือแห่งท้องที่ที่จะพึงแจ้งได้ในโอกาสแรกภายในสิบห้าวันนับแต่วันเกิด ในกรณีจำเป็นไม่อาจแจ้งได้ตามกำหนดให้แจ้งภายหลังได้แต่ต้องไม่เกินสิบห้าวันนับแต่วันที่สามารถแจ้งได้ (พระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 มาตรา 18 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ข้อ 3 ฉบับที่ 234 พ.ศ. 2515) ฉะนั้น ถ้าใครอยากทราบว่าตัวเองหรือคนอื่น ๆ เกิดวัน เดือน ปีอะไร ก็ไปขอลูกได้ที่สำนักงานทะเบียนราษฎรที่คน ๆ นั้นมีภูมิลำเนาอยู่ อย่างไรก็ตามอาจมีปัญหาเกิดขึ้นได้เหมือนกัน กล่าวคือในสมัยก่อนกฎหมายอาจไม่ได้บัญญัติบังคับในเรื่องการแจ้งการเกิดไว้ หรือประชาชนในสมัยก่อนเช่นเป็นลูกทาส พ่อแม่ที่เป็นทาสอาจไม่ได้แจ้งการเกิดของบุตรก็เป็นได้ หรือในกรณีที่ครอบครัวบางครอบครัวอยู่ห่างไกลความเจริญ และไม่ได้ไปแจ้งว่าบุตรของตนเกิดวันอะไร เดือนอะไร ปีอะไร หรือในกรณีที่ทะเบียนราษฎรเกิดไฟไหม้หมดหรือสูญหายไป และผู้นั้นก็จำไม่ได้ว่าเขาเกิดวันอะไร เดือนอะไร ปีอะไร ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีปัญหาในทางกฎหมายเกิดขึ้นในกรณีที่เอาเรื่องอายุมาเกี่ยวข้องที่จะต้องรู้ว่าเขาอายุเท่าไร เพราะอาจเป็นกรณีเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคล ทั้งทางกฎหมายแพ่งและทางกฎหมายอาญา กล่าวคือ

ในทางแพ่ง

1. เมื่อบุคคลมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ ย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ (มาตรา 19)

2. ผู้เยาว์ยอมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำเมื่อฝ่ายชายมีอายุสิบเจ็ดปีและฝ่ายหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ (มาตรา 20 และมาตรา 1448)

3. ผู้เยาว์อาจทำพินัยกรรมได้เมื่อมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์ (มาตรา 25) และพินัยกรรมซึ่งบุคคลที่อายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ทำขึ้นนั้นเป็นโมฆะ (มาตรา 1703)

4. บุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีจะรับบุคคลผู้อื่นเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้ แต่ผู้นั้นต้องมีอายุแก่กว่าผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมอย่างน้อยสิบห้าปี (มาตรา 1598/19) เป็นต้น

ในทางอาญา

1. เด็กอายุยังไม่เกินเจ็ดปี กระทำความผิดเด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ (ป.อาญา มาตรา 73)

2. เด็กอายุกว่าเจ็ดปี แต่ยังไม่เกินสิบสี่ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดเด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ให้ศาลมีอำนาจที่จะดำเนินการบางอย่างแก่เด็ก เช่น ส่งตัวเด็กนั้นไปยังโรงเรียนหรือสถานฝึกอบรมเด็ก เป็นต้น (ป.อาญา มาตรา 74)

3. เด็กอายุกว่าสิบสี่ปี แต่ยังไม่เกินสิบเจ็ดปี กระทำความผิดให้ศาลพิจารณาถึงความรู้สึกผิดชอบชั่วดีและสิ่งอื่นที่ปวงเกี่ยวกับผู้นั้นในอันที่จะวินิจฉัยว่าสมควรพิพากษาลงโทษผู้นั้นหรือไม่ ถ้าศาลเห็นว่าไม่สมควรพิพากษาลงโทษ ก็ให้จัดการตามมาตรา 74 หรือถ้าศาลเห็นว่าสมควรพิพากษาลงโทษ ก็ให้ลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดลงกึ่งหนึ่ง (ป.อาญา มาตรา 75)

4. เด็กอายุกว่าสิบเจ็ดปี แต่ยังไม่เกินยี่สิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นลงหนึ่งในสามหรือกึ่งหนึ่งก็ได้ (ป.อาญา มาตรา 76)

ด้วยเหตุนี้ การที่ต้องรู้ว่าบุคคลใดมีอายุเท่าใดจึงเกิดความสำคัญขึ้นมา ฉะนั้นเพื่อเป็นการขจัดปัญหาในกรณีที่ไม่ทราบว่ามีวันเกิดวันใดกันแน่ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 16 ได้บัญญัติว่า "การนับอายุของบุคคล ให้เริ่มนับแต่วันเกิด ในกรณีที่รู้ว่าเกิดในเดือนใดแต่ไม่รู้วันเกิด ให้นับวันที่หนึ่งแห่งเดือนนั้นเป็นวันเกิด แต่ถ้าพันวิสัยที่จะ

หยั่งรู้เดือนและวันเกิดของบุคคลใด ให้นำอายุบุคคลนั้นตั้งแต่วันต้นปีปฏิทิน ซึ่งเป็นปีที่บุคคลนั้นเกิด" จากมาตรา 16 จะเห็นได้ว่าแยกเป็น 2 กรณี

กรณีที่ 1 ไม่ทราบวันเกิดว่าบุคคลนั้นเกิดวันที่เท่าใด แต่ทราบว่าเกิดเดือนอะไรให้ถือว่าบุคคลนั้นเกิดวันที่หนึ่งแห่งเดือนนั้นเป็นวันเกิด

ตัวอย่าง นายดำเกิดเดือนธันวาคม พ.ศ. 2500 ไม่รู้ว่่านายดำเกิดวันที่เท่าใด ให้ถือว่านายดำเกิดวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2500 เป็นวันเกิด

กรณีที่ 2 ไม่ทราบวันเกิดว่าบุคคลนั้นเกิดวันที่เท่าใด และ ไม่ทราบว่าบุคคลนั้นเกิดเดือนอะไร ซึ่งการหาวันเกิดและเดือนเกิดเป็นเรื่องที่ค้นหาลำบาก แต่ปัญหาว่าเกิดปีอะไรนั้นเป็นเรื่องที่ค้นหาไม่ลำบากนัก เพราะบางคนรู้ตัวเองเกิดปีอะไรแต่ไม่ทราบว่าตัวเองเกิดวันอะไร เดือนอะไร เป็นเรื่องที่พบเห็นได้บ่อย ๆ แต่ถ้าคน ๆ นั้นไม่ทราบอีกว่าเกิดปีอะไร กรณีนี้ คำพิพากษาฎีกาที่ 489-490/2464 วางหลักว่าให้พิจารณาจากรูปร่างหน้าตา ลักษณะสัณฐานของบุคคลนั้นว่าควรมีอายุประมาณเท่าใด ซึ่งก็คงต้องกระทำโดยการสอบสวนจากคนอื่นที่อยู่ใกล้ชิด หรือคำนวณโดยใช้หลักวิชาแพทย์ช่วย ฉะนั้นเมื่อทราบว่าคน ๆ นั้นเกิดปีอะไรก็จะทราบได้ทันทีว่าผู้นั้นเกิดวันต้นแห่งปีปฏิทินซึ่งเป็นปีที่บุคคลผู้นั้นเกิดตามมาตรา 16

วันต้นปีแห่งปฏิทินของประเทศไทย ในสมัยก่อนใช้ปฏิทินหลวงซึ่งถือเอาวันที่ 1 เมษายน เป็นวันต้นปีแห่งปฏิทินหลวง ต่อมาเมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2483 ให้ถือวันที่ 1 มกราคม เป็นวันต้นปีแห่งปฏิทินหลวง ให้มีผลนับจากวันประกาศนี้ไปอีก 30 วัน กล่าวคือ การใดที่ทำขึ้นหรือเกิดขึ้นก่อนวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2483 ถ้ากำหนดให้คำนวณเป็นปีต้องถือวันที่ 1 เมษายน เป็นวันต้นปีและในทางกลับกันถ้าเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2483 ให้ถือว่าต้นปีคือ 1 มกราคม เป็นต้นไป

ตัวอย่าง นายดำไม่รู้ว่าเกิดวันที่เท่าใด เดือนอะไร แต่รู้ว่าเกิดปี พ.ศ. 2480 ให้ถือว่านายดำเกิดวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2480 เพราะวันที่ 1 เมษายนเป็นวันต้นปีปฏิทินของ พ.ศ. 2480 แต่ถ้านายดำไม่รู้ว่าเกิดวันที่เท่าใด เดือนอะไร แต่รู้ว่าเกิดปี พ.ศ. 2500 ให้ถือว่านายดำเกิดวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500 เป็นวันเกิด เพราะวันที่ 1 มกราคม เป็นวันต้นแห่งปีปฏิทินของ พ.ศ. 2500

การสิ้นสภาพบุคคล ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 วรรค 1 บัญญัติว่า "สภาพบุคคลสิ้นสุดลงเมื่อตาย" การตายของบุคคลธรรมดา นั้น มีทั้งการตายธรรมดาและการตายโดยผลการกฎหมาย คือการสาบสูญ ซึ่งมีบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตั้งแต่มาตรา 48 ถึงมาตรา 64 ฉะนั้น สรุปการตายของบุคคลธรรมดาแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

1. ตายธรรมดา (Death)
2. สาบสูญ (Disappearance)

1. ตายธรรมดา

ตายธรรมดาคือเป็นการสิ้นสภาพบุคคลโดยธรรมชาติ ซึ่งทางการแพทย์ปัจจุบันนี้ถือว่าเมื่อแกนสมองตาย ถือว่าบุคคลนั้นสิ้นสภาพบุคคลหรือตายนั่นเอง เพราะเมื่อบุคคลใด แกนสมองตายทุกระบบที่สำคัญที่มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่จะค่อย ๆ หยุดทำงานตามไปด้วย

วันตาย

เมื่อบุคคลถึงแก่ความตาย ทั้งสิทธิและหน้าที่สิ้นไป เช่น ในทางแพ่ง การตายทำให้สิ้นสภาพบุคคล การเป็นสามีภรรยาสิ้นสุด (มาตรา 1501) การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสิ้นสุดและมรดกตกแก่ทายาททันที (มาตรา 1599) เป็นต้น

ในทางกฎหมายการที่บุคคลใดถึงแก่ความตาย ถ้าจะมองให้เป็นเรื่องสำคัญก็เป็นไปได้เช่น ในเรื่องการที่จะมีสิทธิได้รับมรดกซึ่งกันและกัน ซึ่งผู้ตายที่หลังยอมได้รับมรดกของผู้ที่ตายก่อน

ตัวอย่าง นาย ก. และนาย ข. เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พ่อและแม่ของนาย ก. และนาย ข. ตายทั้งหมด และมีภรรยาด้วยกันทั้งสองคนแต่ยังไม่มีบุตร นาย ก. และนาย ข. เดินทางไปทำธุรกิจต่างจังหวัด ในเวลากลางคืนรถได้เกิดอุบัติเหตุ เมื่อมีผู้พบ

เห็นได้พบว่า นาย ก. สิ้นใจตายแล้ว แต่นาย ข. บาดเจ็บสาหัส รักษาตัวในโรงพยาบาลได้ 1 วัน นาย ข. ก็ถึงแก่ความตาย การแบ่งทรัพย์สินมรดกของ นาย ก. และ นาย ข. ตามกฎหมายมรดกเป็นดังนี้

สมมติว่า นาย ก. มีสินสมรส 200 ล้านบาท การตายถือว่าการสมรสสิ้นสุดแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยาคนละครึ่ง คือได้คนละ 100 ล้านบาท ตกแก่ทายาทโดยธรรมคือ ภรรยา นาย ก. และนาย ข. น้องชายคนละครึ่ง (มาตรา 1629(3) มาตรา 1630 และมาตรา 1635 (2)) การที่นาย ข. ตายซ้ำทำให้นาย ข. ได้รับมรดกของนาย ก. พี่ชายด้วยเพราะกฎหมายมรดกถือว่ามรดกตกแก่ทายาททันทีโดยผลของกฎหมาย (มาตรา 1599) ต่อมาเมื่อ นาย ข. ตาย ทรัพย์สินมรดกของนาย ข. จะตกแก่ทายาทโดยธรรมของเขาคือภรรยาของนาย ข. แต่เพียงผู้เดียว (มาตรา 1629 วรรคท้าย ประกอบมาตรา 1635(4)) เพราะพี่สะใภ้ไม่ถือว่าเป็นทายาทโดยธรรมของ นาย ข. ผู้ตาย

จากตัวอย่างนี้ จะเห็นได้ว่า วันตาย เวลาตาย มีความสำคัญในแง่ของกฎหมายมรดก ซึ่งโดยหลักทั่วไปแล้ว การที่รู้ว่าบุคคลนั้นตายเมื่อใด ไม่น่าจะมีปัญหาอะไรเพราะเมื่อมีคนตายเกิดขึ้นในบ้าน เจ้าบ้านแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่มีคนตายภายในสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาตาย ถ้าไม่มีเจ้าบ้าน ให้ผู้พบศพแจ้งภายในสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาพบศพ หรือในกรณีที่มีคนตายนอกบ้าน ให้บุคคลที่ไปกับผู้ตาย หรือผู้พบศพแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่ตายหรือพบศพแล้วแต่กรณี หรือแห่งท้องที่ที่จะพึงแจ้งได้ในโอกาสแรกภายในสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาตายหรือพบศพ ในกรณีเช่นนี้จะแจ้งต่อนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่สะดวกกว่าก็ได้ (พระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 มาตรา 21) แต่อาจจะมีบางกรณีที่ไม่ทราบว่ามีใครตายก่อนตายหลัง เช่น จากอุทธรณ์ข้างต้น ถ้าผู้พบเห็นรอดอุบัติเหตุและได้พบว่านาย ก. และนาย ข. ตายหมด จะถือว่าใครตายก่อนตายหลังเพราะการตายหลังจะมีประโยชน์กว่า ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติแก้ไขปัญหานี้ในมาตรา 17 บัญญัติว่า “ในกรณีบุคคลหลายคนตายในเหตุอันตรายร่วมกัน ถ้าเป็นการพันวิสัยที่จะกำหนดได้ว่าคนไหนตายก่อนหลัง ให้

ถือว่าตายพร้อมกัน” มาตรา 17 เป็นกรณีที่ไม่ว่าลำดับแน่นอนแห่งการตายของบุคคล
ว่าใครตายก่อนตายหลัง ให้สันนิษฐานว่า ตายพร้อมกัน ถ้าเข้าหลักเกณฑ์ 2 ประการคือ

- ก. บุคคลหลายคนตายในเหตุอันตรายร่วมกัน
- ข. ถ้าเป็นการพิสูจน์วิสัยที่จะกำหนดได้ว่าคนไหนตายก่อนหลัง

ก. บุคคลหลายคนตายในเหตุอันตรายร่วมกัน เช่น การที่บุคคลหลายคนได้เดิน
ทางไปด้วยกัน ได้ประสบอุบัติเหตุหรือเหตุร้ายอื่น ทำให้บุคคลเหล่านั้นถึงแก่ความตาย
ดังกรณีเดินทางไปในเครื่องบินลำเดียวกัน หรือเรือลำเดียวกัน หรือรถยนต์คันเดียวกันแล้ว
เกิดอุบัติเหตุเครื่องบินตก เรือล่ม หรือรถยนต์คว่ำ เมื่อมีผู้พบปรากฏว่าบุคคลเหล่านั้นถึงแก่
ความตายหมด เช่นนี้ เป็นต้น

ข. ถ้าเป็นการพิสูจน์วิสัยที่จะกำหนดได้ว่าคนไหนตายก่อนหลัง คือ การตายของ
บุคคลทั้งหลายนั้นไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าใครตายก่อนตายหลัง เช่น ในกรณีเครื่องบิน
ตกในป่า เมื่อหน่วยกู้ภัยมาพบก็พบว่าผู้โดยสารตายหมดทั้งลำ ซึ่งเป็นการพิสูจน์วิสัยที่จะรู้ว่า
ใครตายก่อนหลัง

จากอุทธรณ์ข้างต้น ถ้าผู้พบเห็นได้พบเห็นอุบัติเหตุและพบว่า นาย ก. และนาย
ข. ตายแล้วทั้งสองคน ไม่ทราบว่าเป็นใครตายก่อนตายหลัง เมื่อเป็นดังนี้ ต้องถือว่าทั้ง นาย ก.
และนาย ข. ตายพร้อมกัน ซึ่งเมื่อตายพร้อมกันต่างก็ไม่ได้เป็นทายาทซึ่งกันและกันไม่มี
สิทธิรับมรดกของกันและกัน และน้องสะใภ้หรือพี่สะใภ้ก็ไม่ถือว่าเป็นทายาทโดย
ธรรมของผู้ตาย ทรัพย์มรดกของนาย ก. ก็ตกแก่ทายาทของเขา คือภรรยาของ นาย ก.
(มาตรา 1629 วรรคท้าย ประกอบมาตรา 1635(4)) และเช่นเดียวกันทรัพย์มรดกของ
นาย ข. ก็ตกแก่ภรรยาของนาย ข.

2. สาบสูญ

สาบสูญ คือ การสิ้นสภาพบุคคลโดยผลของกฎหมาย บุคคลใดที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญแล้วนั้น กฎหมายถือว่าถึงแก่ความตาย ทั้ง ๆ ที่ความจริง แล้วเขาอาจจะยังไม่ตายก็ได้ โดยปกติบุคคลถึงแก่ความตายเมื่อใด สภาพบุคคลก็สิ้นเมื่อนั้น (มาตรา 15) ไม่มีปัญหาอะไร ปัญหาจะเกิดขึ้นในกรณีที่ไม่รู้ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตหรือตายแล้ว เช่นในกรณีที่บุคคลหนึ่งได้ไปเสียจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของตน และไม่ได้ส่งข่าวคราวให้ใครทราบ และไม่มีผู้ใดพบเห็นเลย เช่น ในกรณีที่ออกไปหาปลาในทะเลและพายุจัดเรืออัปปางคนในเรือหายไป ตั้งแต่วันที่เรืออัปปางจน 4-5 ปี แล้วไม่มีผู้ใดพบเห็นหรือพบศพเลย หรือในกรณีที่เครื่องบินตกบนภูเขา สมมติว่าคนไปในเครื่อง 10 คน ค้นหาพบศพ 7 ศพ อีก 3 คนหาไม่พบ จะรอดหรือตายก็ไม่มีใครรู้ เป็นต้น และถ้าผู้ที่หายไปนั้นเป็นหัวหน้าครอบครัวก็จะเกิดปัญหาว่าใครจะเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมต่อบุตรผู้เยาว์ในการดูแลเลี้ยงดู และให้การศึกษาแก่เด็ก หรือใครจะเป็นผู้จัดการทรัพย์สินของบุคคลที่ไม่อยู่นั้นหรือถ้าผู้ที่หายไปมีภรรยา ภรรยาเขาจะไปทำนิติกรรมสัญญาอะไรกับบุคคลภายนอก จะผูกพันกับทรัพย์สินแค่ไหนอย่างไรหรือถ้าในเรื่องที่ผู้หายไปมีทายาท ทายาทจะเข้ารับมรดกในฐานะเป็นทายาทในกองมรดกได้เมื่อไร ซึ่งทุกอย่างทุกเรื่องที่กำลังกล่าวมานี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตามมามากมาย ฉะนั้น เพื่อขจัดปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ กฎหมายจึงได้บัญญัติเรื่องนี้ไว้เป็นหมวดหมู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตั้งแต่มาตรา 48 ถึงมาตรา 64 ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ระยะด้วยกัน คือ

ระยะแรก เป็นระยะที่บุคคลผู้นั้นหายไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่โดยไม่ส่งข่าวคราวและไม่มีผู้ใดพบเห็นเลยนั้น สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเขายังมีชีวิตอยู่ยังไม่ตายเขาอาจจะกลับมาได้เพียงแต่ไม่แน่นอนเท่านั้น ในระยะเวลาแรกนี้ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลผู้นั้นเป็น เพียงผู้ไม่อยู่

ระยะที่สอง หลังจากบุคคลผู้นั้นหายไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นระยะเวลา นานพ้นกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายบัญญัติไว้ ในกรณีหายไปกรณีธรรมดา 5 ปี หรือใน

กรณีพิเศษ 2 ปี (มาตรา 61) บุคคลผู้ที่หายไปนี้อาจถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญได้ ซึ่งตามกฎหมาย ผู้ใดถูกศาลสั่งว่าเป็นคนสาบสูญ ก็ถือว่าบุคคลนั้นถึงแก่ความตาย ฉะนั้น ในระยะเวลาที่จึงเป็นระยะที่ถือว่าบุคคลนั้นถึงแก่ความตาย

ระยะเวลาที่ให้สันนิษฐานว่าเป็นเพียงผู้ไม่อยู่

เริ่มต้นตั้งแต่บุคคลนั้นได้ไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่โดยไม่ได้ส่งข่าวคราวหรือมีผู้พบเห็นเลย ไม่มีใครทราบว่าเป็นคนตายร้ายดีประการใด อาจจะมีชีวิตกลับมาได้ในเวลาใดก็ได้ ซึ่งในระยะเวลาแรกนี้เราไม่เรียกผู้นี้เป็นคนสาบสูญ เพราะคำว่าสาบสูญเป็นคำกฎหมายจะใช้เรียกผู้ใดได้ก็ต่อเมื่อได้มีคำสั่งของศาลว่าบุคคลนั้นเป็นคนสาบสูญแล้ว เราเรียกผู้ที่หายไปในระยะแรกนี้เพียงว่าเป็นผู้ไม่อยู่ โดยที่ผู้ไม่อยู่มีสภาพเป็นอยู่ดังกล่าวแล้ว ฉะนั้น ทรัพย์สินที่เป็นของเขาก็ยังคงเป็นของเขายู่ตามเดิม ยังไม่ตกทอดไปยังทายาท ถ้าเขามีคู่สมรส การสมรสก็ยังไม่ขาดจากกัน

ในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจปกครองบุตรผู้เยาว์นั้น แม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ซึ่งได้ตรวจชำระใหม่ มาตรา 1566 จะบัญญัติเป็นหลักกว่าว่าให้บิดามารดาาร่วมกันใช้อำนาจปกครองบุตรก็ตาม แต่ในกรณีที่เป็นการไม่แน่นอนว่าบิดาหรือมารดามีชีวิต อยู่หรือตายเพราะหายไปเช่นนี้ ก็ให้อำนาจปกครองอยู่กับมารดาหรือบิดาเพียงฝ่ายเดียวได้ตามมาตรา 1566 (2)

สำหรับกองทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ อาจได้รับความเสียหายได้ หากไม่มีใครช่วยจัดการดูแลให้ เพื่อปกป้องและบรรเทาความเสียหายดังกล่าวกฎหมายจึงเข้ามามีบทบาทช่วยจัดการทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ โดยจะแยกพิจารณาได้ 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 ผู้ไม่อยู่ได้ตั้งตัวแทนรับมอบอำนาจทั่วไปไว้

กรณีที่ 2 ผู้ไม่อยู่ไม่ได้ตั้งตัวแทนรับมอบอำนาจทั่วไปไว้